

Mediaberichtgeving in strafzaken: Raad van Europa wil soberder gerechtsjournalistiek

Op 10 juli 2003 keurde het Comité van Ministers van de Raad van Europa een Aanbeveling¹ goed waarin er bij de 45 lidstaten op aangedrongen wordt een aantal principes nauwlettender in acht te nemen in verband met de informatieverstreking over strafzaken aan media en

journalisten. Hoewel de Aanbeveling uiteraard het belang beklemtoont van de vrijheid van expressie en informatie zoals beschermd door artikel 10 EVRM, wordt sterk de nadruk gelegd op enkele rechtsbelangen die respect verdienen in het kader van de gerechtsverslaggeving, nl. het vermoeden van onschuld, het recht op een eerlijk proces en het recht op privacy (art. 6 en 8 EVRM). De Aanbeveling schuift 18 principes voorop, waarvan er enkele zeer algemeen en voor de hand liggend zijn, maar een aantal andere ongetwijfeld voor de nodige problemen zullen zorgen bij interpretatie of uitvoering. De Aanbeveling bevat een nadrukkelijke oproep aan politie en justitie om geen informatie te verstrekken die het risico inhoudt het principe van het 'fair trial' in gedrang te brengen (principe 11) en formuleert een voorwaardelijk verbod op (live) beeldverslaggeving van de terechtzittingen in strafzaken (principe 14). Opmerkelijk zijn de bijkomende inspanningen die worden gevraagd van justitie om journalisten beter de documenteren, te informeren en in functie van de gerechtsverslaggeving aan media en journalisten faciliteiten ter beschikking te stellen (principes 4, 5, 6, 12-13, 15, 17 en 18). De Aanbeveling is tegelijk een duidelijk signaal dat beperkingen op informatieverstreking aan de media niet te ver mogen doorschieten. In een Verklaring van dezelfde dag doet het Comité van Ministers ook een oproep tot de media en journalisten om enkele basisprincipes inzake de gerechtsverslaggeving beter in acht te nemen, professionele of ethische normen te ontwikkelen en de naleving ervan te stimuleren. De Verklaring sluit af met de oproep 'to entrust reporting on criminal proceedings to journalists with adequate training in these matters'.

Inleiding

De openbaarmaking van informatie in verband met bepaalde strafonderzoeken en de verslaggeving over belangrijke strafzaken heeft de voorbije maanden in België, maar ook in andere landen, voor opmerkelijke spanningen gezorgd tussen politie, justitie, advocaten en media. Het onderzoek in de zaak-Dutroux (ontvoering, seksueel misbruik en moord), de affaire-Cools (moord op Minister van Staat en topman van de Parti Socialiste) en de zaak-Van Noppen (moord op veearts en de betrokkenheid van de 'hormonenmafia') waren wat dat betreft telkens grensverleggend. Onlangs veroordeelde de rechtbank te Gent journalist José Masschelin van *Het Laatste Nieuws* wegens medeplichtigheid aan misbruik van het inzagerecht door de burgerlijke partij

Dirk Voorhoof*

in een strafdossier (artikel 460ter Belgisch Strafwetboek) en er is de omstrede toepassing in België van artikel 35 van de wet op het politieambt volgens dewelke politieambtenaren geen aanleiding mogen geven tot 'media-exposure' van verdachten of aangehouden personen, op gevaar af van nietigheid van het verkregen bewijs. Onlangs werden in een reglement van de Vlaamse Balies aan advocaten bijkomende en fel gecontesteerde beperkingen opgelegd in verband met contacten van advocaten met de media. Eén van de omstrede bepalingen verbiedt de advocaat ook maar enige commentaar te geven 'vanaf het in beraad stellen van de zaak tot de uitspraak', behoudens in geval van repliek op mededelingen van het openbaar ministerie of de persrechter en voor zover 'de wapengelijkheid bepaaldelijk een reactie noodzakelijk maakt'. Van advocaten wordt bovendien

senrechten, www.coe.int/T/E/Human-Rights/media/. Zie ook EHRM 2 oktober 2000, Du Roy en Malaurie t. Frankrijk; EHRM 25 februari 2003, Roemen en Schmit t. Luxemburg; EHRM 15 juli 2003, Ernst e.a. t. België en EHRM, 17 juli 2003, Craxi (n° 1) t. Italië, www.echr.coe.int; Rb. Brussel 20 september 2001, Auteurs & Media 2002/1, 77 (recht op afbeelding van gevangene); Pol. Rb. Antwerpen, 18 december 2002, *Nieuw Juridisch Weekblad* 2003/18, 97 (bewijsmateriaal nietig wegens aanwezigheid televisiecamera's); Rb. Gent, 25 juni 2003, onuitg. (ver-

verwacht dat zij inzage eisen en nakering doen van de journalistieke bijdrage waaraan zij hun medewerking verleenden. Vanuit journalistieke hoek lokte het reglement scherpe reacties uit en er werd gewag gemaakt van 'preventieve censuur'. De Vereniging van Vlaamse Journalisten en de Raad voor de Journalistiek zijn overigens op hun beurt herhaaldelijk gevat om uitspraken te doen in verband met nieuwsgaringstechnieken in het kader van misdaad- en gerechtsverslaggeving, in verband met het al dan niet respecteren van embargo's, het respect voor het vermoeden van onschuld, het recht op een eerlijk proces en het recht op privacy.

Spanningsveld media-justitie in Zweden, Nederland, Frankrijk, Italië, Luxemburg... en België

In Zweden zijn zowel politie, justitie als de media zwaar uitgeleden naar aanleiding van de aanhouding van de vermeende dader van de moord op de minister van buitenlandse zaken Anna Lindh. Van Per Olof Svensson werd niet enkel voorbarig de identiteit bekend gemaakt, maar ook foto's en details uit zijn privé-leven werden breed uitgesmeerd in de media. Zowel de informatieverstreking door de politiediensten als de journalistieke verslaggeving bleek manifeste fouten te bevatten. In Nederland zorgde de manier waarop politie en justitie de verslaggeving en beeldvorming hebben georganiseerd in de zaak Volkert van der G. naar aanleiding van de moord op politicus Pim Fortuyn voor een opvallend debat over de openbaarheid, het recht op privacy en het vermoeden van onschuld in strafzaken. Niet zolang geleden werd Frankrijk veroordeeld wegens inbreuk op artikel 10 EVRM omdat onder het mom van de bescherming van het vermoeden van onschuld, te verregaande beperkingen werden opgelegd aan de gerechtsverslaggeving. In een arrest van 17 juli 2003 werd Italië veroordeeld omdat in het proces tegen voormalig eerste minister Craxi onderzoeksgegevens en afgetapte telefoongesprekken via de media openbaar waren gemaakt in strijd met artikel 8 EVRM. Op 25 februari 2003 werd Luxemburg veroordeeld wegens schending van zowel artikel 8 als artikel 10 EVRM naar aanleiding van een huiszoeking bij een journalist en zijn advocaat in het kader van een strafzaak. België werd onlangs in de zaak-Ernst e.a., in een arrest van 15 juli 2003, door het Europees of de vingers getikt wegens gebrek aan respect voor het journalistiek bronnengeheim bij de speurtocht naar lekken in het onderzoek in de zaak-Cools en de Agusta-affaire. Ondertussen stijgt in de zaak-Dutroux de spanning bij politie, magistratuur, bij advocaten en journalisten omtrent de wijze waarop verder aan verslaggeving en beeldvorming zal worden gedaan naar aanleiding van het proces voor het Assisenhof. De advocaten van Dutroux lieten al meermaals verstaan dat een eerlijk proces allang onmogelijk is geworden wegens schending van het vermoeden van onschuld van hun cliënt en omdat het proces al te voortvarend in de media is gevoerd, gedurende jaren al, met 'medeplichtigheid' van politie en justitie. De Aanbeveling Rec(2003)13 die het Comité van Ministers nu lanceert komt dus wel erg goed op tijd en kan alvast als kader dienen bij het uittekenen van nieuwe afspraken en richtlijnen tussen pers, politie, justitie en advocatuur.

oordeling van journalist in toepassing van artikel 460ter Belgisch Strafwetboek - misbruik van inzagerecht strafdossier); *Auteurs & Media* 2003/3, 165-169 (ivm advocaat en media), *De Juristenkrant* 2003/72, 1 en 10 (ivm advocaat en

Aanbeveling Rec(2003)13 en de Verklaring 'Media and Criminal Proceedings'

Met de Aanbeveling en de Verklaring van 10 juli 2003 probeert het Comité van Ministers de onderlinge samenhang in de rechtspraak van het Europees Mensenrechtenhof in verband met expressievrijheid (artikel 10), het recht op privacy (artikel 8), het recht op een eerlijk proces en het vermoeden van onschuld (artikel 6) in een aantal basisprincipes te verduidelijken. Eén van de uitgangspunten is de bekommernis om de steeds verder uitdijende commercialisering van de media en het steeds nadrukkelijker 'inzoomen' op misdaad- en gerechtszaken. De Aanbeveling bevat tegelijk ook een oproep aan de mediasector om instrumenten van zelfregulering of co-regulering verder uit te bouwen, naast nog maar eens een oproep aan de lidstaten en politie en justitie om het journalistiek bronnengeheim op gepaste wijze te respecteren. Het basisprincipe blijft overigens wel het belang van de mediaberichtgeving over zaken met een maatschappelijke impact, waarin ook de gerechtsverslaggeving een vooraanstaande plaats opeist. De Aanbeveling benadrukt daarom 'the importance of media reporting in informing the public on criminal proceedings, making the deterrent function of criminal law visible as well as in ensuring the public scrutiny of the functioning of the criminal justice system'.

Informatieverstreking door politie en justitie aan de media: (enkel) in publiek belang

In de principes 1 tot 3 worden de klassieke uitgangspunten nog eens op een rijtje gezet: het belang van mediaverslaggeving over strafzaken (1), de bekommernis omtrent het vermoeden van onschuld (2) en de noodzaak van accurate, betrouwbare informatieverstreking door politie en justitie aan de media (3): 'Judicial authorities and police services should provide to the media only verified information or information which is based on reasonable assumptions'. Een aantal principes benadrukken de noodzaak aan actieve en passieve informatieverstreking door politiediensten en justitie aan journalisten, zonder enige vorm van discriminatie (4, 5 en 6). Opmerkelijk is principe 12 dat journalisten vrije toegang waarborgt tot de rechtszaal 'without discrimination and without prior accreditation requirements', al wordt dit beginsel sterk afgezwakt wanneer het om audiovisuele verslaggeving gaat (principe 14). Principe 7 bevat de oproep om de informatie waarover politie en justitie beschikt niet commercieel te exploiteren, noch te gebruiken voor oneigenlijke doeleinden: 'Judicial authorities and police services should not exploit information about on-going criminal proceedings for commercial purposes or purposes other than those relevant to the enforcement of the law'. Principe 10 wil dat justitie en politie zich onthouden van informatieverstreking 'which bears a risk of substantial prejudice to the fairness of the proceedings', een wel heel erg breed interpreteerbare uitzondering op de voorgaande principes van accurate en actieve informatieverstreking naar de media toe. Verdachten moeten overigens ook over een daadwerkelijk rechtsmiddel beschikken om de informatieverstreking die dreigt het eerlijk verloop van het proces in het

media) en *Juristenkrant* 2003/74, 13 (ivm nieuw recht van antwoord in Vlaanderen). Zie ook enkele recente uitspraken van de Raad van de Journalistiek, te consulteren via www.rvdj.be.

* Prof. dr. D. Voorhoof is hoogleraar media- en auteursrecht en doceert ook journalistieke deontologie aan de Universiteit Gent.

1 Recommendation Rec(2003)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings (met Explanatory Memorandum), 10 juli 2003 en Declaration on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings, 10 juli 2003, te consulteren via de website van de Raad van Europa, Men-

gedrang te brengen in te perken of te laten sanctioneren. Zoals principe 11 het formuleert: 'Where the accused can show that the provision of information is highly likely to result, or has resulted, in a breach of his or her right to a fair trial, he or she should have an effective legal remedy'.

Principe 8 dringt aan op een correcte bescherming van de privacy, niet enkel van beschuldigen, verdachten of inwendig gestelden, maar ook van veroordeelden, getuigen en slachtoffers en van hun familie. Vooral wanneer het minderjarigen betreft 'or other vulnerable persons' dient dit principe met bijzondere omzichtigheid te worden toegepast. Voor wat getuigen betreft dringt principe 16 aan op het niet bekend maken van hun identiteit, tenzij zij daarvoor zelf de toestemming hebben gegeven of wanneer de bekendmaking een publiek belang betreft of de getuigenis reeds in het openbaar is gedaan. Hoe dan ook mag de identiteit van getuigen niet bekend worden gemaakt 'where this endangers their lives or security. Due respect shall be paid to protection programmes for witnesses, especially in criminal proceedings against organised crime or crime within the family.'

Principe 9 benadrukt het belang van het recht van antwoord als reactiemogelijkheid op onjuiste of lasterlijke informatie. In dit verband kan melding worden gemaakt van de erkenning in Vlaanderen, voor wat radio en televisie betreft, van een nieuw *sui generis*-recht van mededeling dat het recht van antwoord uitbreidt voor personen die werden vermeld in het kader van de gerechtsverslaggeving, maar achteraf werden vrijgesproken of buiten vervolging werden gesteld.

Geen (live) televisieverslaggeving van strafzaken, tenzij...

Volgens principe 14 moet bijzonder omzichtig worden omgesprongen met beeldverslaggeving van de terechtzittingen, alhoewel de mogelijkheid ervan niet helemaal wordt uitgesloten: 'Live reporting or recordings by the media in court rooms should not be possible unless and as far as expressly permitted by law or by competent judicial authorities'. De voorwaarde die gesteld wordt maakt dat er in de praktijk echter weinig zal veranderen ten gevolge van deze Aanbeveling, die immers bepaalt dat 'such reporting should be authorised only were it does not bear a serious risk of undue influence on victims, witnesses, parties to criminal proceedings, juries or judges'.

Aan journalisten moeten in de rechtszaal voldoende plaatsen beschikbaar worden gesteld, al is ook hier de Aanbeveling bijzonder voorzichtig: 'The competent authorities should, unless it is clearly impracticable, provide in courtrooms a number of seats for journalists which is sufficient in accordance to the demand, without excluding the presence of the public as such' (principe 13).

De Aanbeveling sluit af met twee basisprincipes die betrekking hebben op mediaberichtgeving nadat uitspraak is gedaan in een strafzaak. Principe 17 waarborgt de mogelijkheid van verslaggeving over de strafuitvoering en contacten tussen journalisten en veroordeelden, al is ook hier een flinke slag om de arm gehouden: 'Journalists should be permitted to have contacts with persons serving court sentences in prisons, as far as this does not prejudice the fair administration of justice, the right of prisoners and prison officers or the security of a prison'. Volgens principe 18 moet met het oog op de reclasse-

ring en het recht op privacy van veroordeelden een bijzondere terughoudendheid in acht worden genomen alvorens deze personen opnieuw in de publieke belangstelling te brengen, een erkenning van wat in de Belgische rechtspraak wel eens als een 'droit à l'oubli' is beschouwd. Dit recht geldt volgens de Aanbeveling evenwel niet wanneer de veroordeelde of het misdrijf 'are of public concern again or have become of public concern again'. Geen absoluut recht op privacy en 'droit à l'oubli' voor veroordeelden dus, al blijft het moeilijk om te bepalen wanneer een persoon of een misdrijf 'opnieuw' een maatschappelijk belang vertoont.

De Aanbeveling: een 'wollen' proclamatie?

De Aanbeveling bevat de oproep aan de lidstaten, niet enkel om de principes ervan te helpen verwezenlijken en daartoe stappen te ondernemen, maar ook om de tekst van de Aanbeveling een ruime verspreiding te geven en onder de aandacht te brengen van de politie, de magistratuur, de advocatuur en de journalistieke sector. Al bevat de Aanbeveling geen nieuwe of scherp afgemeten bepalingen en al betreft het uiteraard de proclamatie van een aantal basisprincipes, toch vormt de tekst van de Aanbeveling van het Comité van Ministers een goede aanleiding om een aantal knelpunten in het spanningsveld tussen media en justitie op de agenda te brengen voor verder overleg binnen en tussen de betrokken sectoren. Met name voor wat de verslaggeving betreft in de fase van de terechtzitting zelf dienen dringend een aantal richtlijnen duidelijker te worden vastgelegd of gecoördineerd, o.a. ook in verband met de audiovisuele verslaggeving. De informatieverstrekking door het parket is dringend aan evaluatie en bijsturing toe, de functie van de persrechters dient te worden uitgewerkt en een aantal regels in verband met de contacten tussen advocaten en de media moet worden herdacht. De journalistieke sector kan maar beter wat omzichtiger omspringen met misdaad- en gerechtsverslaggeving, zonder zijn rol te verwaarlozen van 'public watchdog' omtrent aangelegenheden van maatschappelijk belang.

COUNCIL OF EUROPE COMMITTEE OF MINISTERS

Recommendation Rec(2003)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings

(...)

Appendix to Recommendation Rec(2003)13

Principles concerning the provision of information through the media in relation to criminal proceedings

Principle 1 - Information of the public via the media

The public must be able to receive information about the activities of judicial authorities and police services through the media. Therefore, journalists must be able to freely report and comment on the functioning of the criminal justice system, subject only to the limitations provided for under the following principles.

Principle 2 - Presumption of innocence

Respect for the principle of the presumption of innocence is an integral part of the right to a fair trial. Accordingly, opinions and information relating to on-going criminal proceedings should only be communicated or disseminated through the media where this does not prejudice the presumption of innocence of the suspect or accused.

Principle 3 - Accuracy of information

Judicial authorities and police services should provide to the media only verified information or information which is based on reasonable assumptions. In the latter case, this should be clearly indicated to the media.

Principle 4 - Access to information

When journalists have lawfully obtained information in the context of on-going criminal proceedings from judicial authorities or police services, those authorities and services should make available such information, without discrimination, to all journalists who make or have made the same request.

Principle 5 - Ways of providing information to the media

When judicial authorities and police services themselves have decided to provide information to the media in the context of on-going criminal proceedings, such information should be provided on a non-discriminatory basis and, wherever possible, through press releases, press conferences by authorised officers or similar authorised means.

Principle 6 - Regular information during criminal proceedings

In the context of criminal proceedings of public interest or other criminal proceedings which have gained the particular attention of the public, judicial authorities and police services should inform the media about their essential acts, so long as this does not prejudice the secrecy of investigations and police

inquiries or delay or impede the outcome of the proceedings. In cases of criminal proceedings which continue for a long period, this information should be provided regularly.

Principle 7 - Prohibition of the exploitation of information

Judicial authorities and police services should not exploit information about on-going criminal proceedings for commercial purposes or purposes other than those relevant to the enforcement of the law.

Principle 8 - Protection of privacy in the context of on-going criminal proceedings

The provision of information about suspects, accused or convicted persons or other parties to criminal proceedings should respect their right to protection of privacy in accordance with Article 8 of the Convention. Particular protection should be given to parties who are minors or other vulnerable persons, as well as to victims, to witnesses and to the families of suspects, accused and convicted. In all cases, particular consideration should be given to the harmful effect which the disclosure of information enabling their identification may have on the persons referred to in this Principle.

Principle 9 - Right of correction or right of reply

Without prejudice to the availability of other remedies, everyone who has been the subject of incorrect or defamatory media reports in the context of criminal proceedings should have a right of correction or reply, as the case may be, against the media concerned. A right of correction should also be available with respect to press releases containing incorrect information which have been issued by judicial authorities or police services.

Principle 10 - Prevention of prejudicial influence

In the context of criminal proceedings, particularly those involving juries or lay judges, judicial authorities and police services should abstain from publicly providing information which bears a risk of substantial prejudice to the fairness of the proceedings.

Principle 11 - Prejudicial pre-trial publicity

Where the accused can show that the provision of information is highly likely to result, or has resulted, in a breach of his or her right to a fair trial, he or she should have an effective legal remedy.

Principle 12 - Admission of journalists

Journalists should be admitted to public court hearings and public pronouncements of judgements without discrimination and without prior accreditation requirements. They should not be excluded from court hearings, unless and as far as the public is excluded in accordance with Article 6 of the Convention.

Principle 13 - Access of journalists to courtrooms

The competent authorities should, unless it is clearly impracticable, provide in courtrooms a number of seats for journalists

which is sufficient in accordance with the demand, without excluding the presence of the public as such.

Principle 14 - live reporting and recordings in court rooms

Live reporting or recordings by the media in court rooms should not be possible unless and as far as expressly permitted by law or the competent judicial authorities. Such reporting should be authorised only where it does not bear a serious risk of undue influence on victims, witnesses, parties to criminal proceedings, juries or judges.

Principle 15 - Support for media reporting

Announcements of scheduled hearings, indictments or charges and other information of relevance to legal reporting should be made available to journalists upon simple request by the competent authorities in due time, unless impracticable. Journalists should be allowed, on a non-discriminatory basis, to make or receive copies of publicly pronounced judgments. They should have the possibility to disseminate or communicate these judgments to the public.

Principle 16 - Protection of witnesses

The identity of witnesses should not be disclosed, unless a witness has given his or her prior consent, the identification of a

witness is of public concern, or the testimony has already been given in public. The identity of witnesses should never be disclosed where this endangers their lives or security. Due respect shall be paid to protection programmes for witnesses, especially in criminal proceedings against organised crime or crime within the family.

Principle 17 - Media reporting on the enforcement of court sentences

Journalists should be permitted to have contacts with persons serving court sentences in prisons, as far as this does not prejudice the fair administration of justice, the rights of prisoners and prison officers or the security of a prison.

Principle 18 - Media reporting after the end of court sentences

In order not to prejudice the re-integration into society of persons who have served court sentences, the right to protection of privacy under Article 8 of the Convention should include the right to protect the identity of these persons in connection with their prior offence after the end of their court sentences, unless they have expressly consented to the disclosure of their identity or they and their prior offence are of public concern again or have become of public concern again.

Medialogica. Het krachtenveld tussen burgers, media en politiek

**Studiemiddag Vereniging voor Media- en Communicatierecht
Vrijdag 28 november 2003, 14.00 uur (ledenvergadering 13.45 uur)**

Programma:

Inleiding over het rapport Medialogica

drs. H.J. Kaiser, oud-burgemeester van Roermond en lid van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

Grondrechtelijke aspecten

mr. Lodewijk Asscher, verbonden aan het Instituut voor Informatierecht van de Universiteit van Amsterdam en lid van de gemeenteraad aldaar

Reacties van:

- Een rechter: **mr. R. Orobio de Castro**, coördinerend vice-president van de Rechtbank Amsterdam
- Een dagbladjournalist: **mr. F.E. Jensma**, hoofdredacteur van NRC Handelsblad
- Een omroepjournalist: (gevraagd)

Discussie

Plaats: Trippenhuis, Kloveniersburgwal 29, Amsterdam

(Het Trippenhuis is lopend of per openbaar vervoer te bereiken vanaf Centraal Station Amsterdam.

Vanaf Amsterdam CS en vanaf het Amstel Station kunt u de metro nemen en uitstappen op metrostation Nieuwmarkt, uitgang Nieuwmarkt of Nieuwe Hoogstraat. Indien u met de auto komt, kunt u parkeren in de ondergrondse parkeergarage bij de Stopera aan het Waterlooplein.

Telefoon Trippenhuis 020-5510700

Toegang: ook voor niet-leden (tegen betaling)